

**DIGITAL
TRANSFORMATION
OF RIGHTS:**
Learning from the EU
101127785

Co-funded by
the European Union

Міністерство освіти і науки України
Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра цивільно-правових дисциплін
Модуль Жана Моне «Цифрова трансформація прав: досвід ЄС»

Цифрова трансформація прав: ЄС та Україна

МАТЕРІАЛИ

1-ї міжнародної науково-практичної конференції

30 квітня 2024 року

м. Харків

**DIGITAL
TRANSFORMATION
OF RIGHTS:**
Learning from the EU
101127785

Co-funded by
the European Union

**Міністерство освіти і науки України
Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра цивільно-правових дисциплін
Модуль Жана Моне «Цифрова трансформація прав: досвід ЄС»**

Цифрова трансформація прав: ЄС та Україна

МАТЕРІАЛИ

**1-ї міжнародної науково-практичної
конференції**

30 квітня 2024 року

м. Харків

Ц85 ***Цифрова трансформація прав: ЄС та Україна*** : матеріали 1-ї міжнародної науково-практичної конференції (30 квітня 2024 року, м. Харків) / За ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева, О. Р. Шишки. Харків : ХНУВС, 2024. 147 с.

До матеріалів увійшли тези наукових доповідей науковців, практичних діячів, викладачів та здобувачів вищої освіти, що присвячені викликами та засадами цифрової трансформації в ЄС та в Україні; здійсненню прав людини у цифровому просторі ЄС та України; безпечному та справедливому цифрового простору ЄС та України; цифровим правам в приватному праві ЄС та України; цифровому публічному простору в ЄС та в Україні; цифровізації правосуддя ЄС та України; правовому регулюванню використання алгоритмів та систем штучного інтелекту в ЄС та в Україні.

У матеріалах збережено стиль, орфографію, пунктуацію авторських текстів. Відповідальність за зміст наукових доповідей несуть автори.

УДК 342.7:342.951:341.171(4-6ЄС+477)

© ХНУВС, 2024

ЗМІСТ

<i>Баландіна Олександра.</i> ПРОТИДІЯ МЕДІАТЕРОРИЗМУ: ДОСВІД ЄС	7
<i>Бортнік Оксана.</i> ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЄС ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУДОЧИНСТВА	11
<i>Bulhakova Olha.</i> HOW DOES THE EMERGENCE OF CYBERSPACE AFFECT CONTEMPORARY SECURITY ENVIRONMENT: THE PROBLEMS OF THEORETICAL TREATMENT OF CONCEPTS	16
<i>Гоц-Яковлева Ольга.</i> АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ЗАПОРУКА БЕЗПЕЧНОГО ЦИФРОВОГО ПРОСТОРУ	21
<i>Довбенко Марія.</i> ЦИФРОВІ МОЖЛИВОСТІ У СУДОЧИНСТВІ ЄС ТА РОЗГЛЯД ДРІБНИХ ПОЗОВІВ В ЄС	23
<i>Завадський Анатолій.</i> РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ У ЄС	30
<i>Зайцев Олексій.</i> ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ	35
<i>Коваленко Олена.</i> ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ: ПРАВОВИЙ ПАРАДОКС В УКРАЇНІ	41
<i>Кравчук Дар'я.</i> ЗАХИСТ ПРИВАТНОСТІ ТА СВОБОДИ В ІНТЕРНЕТІ: ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНИ	44
<i>Кройтор Володимир.</i> ЕЛЕКТРОННИЙ ДОГОВІР ЯК НАЙБІЛЬШ ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА	49
<i>Ланюк Вадим.</i> ЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ	52
<i>Майданик Роман.</i> ПОНЯТТЯ ТА ПРИРОДА ЦИФРОВОГО ФАЙЛУ І ЦИФРОВОГО КОНТЕНТУ У КРАЇНАХ ЦИВІЛЬНОГО ТА ЗАГАЛЬНОГО ПРАВА	56
<i>Маковій Віктор.</i> ПРИРОДА ЦИФРОВИХ ПРАВ У ПРИВАТНО- ПРАВОВІЙ ПЛОЩИНІ	70
<i>Мурза Світлана.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ КОРИСТУВАННЯ ChatGPT	75

ПРИРОДА ЦИФРОВИХ ПРАВ У ПРИВАТНО-ПРАВОВІЙ ПЛОЩИНІ

Віктор Маковії,

кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін,
Одеський державний університет внутрішніх справ,

Інформаційне або постіндустріальне суспільство ознаменоване впровадженням низки об'єктів, що пов'язані з нетрадиційною сутністю відповідних благ, що прямо або опосередковано мають цифрові форми відображення. Це явище створює передумови до виникнення певного кола повноважень учасників цивільних відносин, які задовольняють власні потреби посередництвом вказаної категорії благ. Звідси виникає необхідність визначити сутність як наведених повноважень, які переважно асоційовані із змістом терміну «цифрові права», а також детермінувати самі об'єкти наведеного кола прав, які тісно взаємопов'язані з ними.

У наявних наукових дослідженнях категорія цифрових прав здійснюється фахівцями в різних галузях науки, серед яких вчення правників є провідними й такими, що закладають основу вивчення наведеної категорії. Так, з позиції міжнародно-правового регулювання відносин, змістом яких є цифрові права, виокремлюються суб'єкти такого регулювання в особі Ради ООН з прав людини, Генеральної Асамблеї ООН, Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ), висловлюються думки стосовно недостатності правової регламентації цих відносин резолюціями Ради ООН з прав людини, як наслідок вирішення нагальної потреби у прийнятті Декларації цифрових прав людини [6, с. 163–164]. У контексті наведеного слушно висловлюється думка щодо наявності такого специфічного цифрового права як право на доступ до Інтернету, що ґрунтується на принципах: недискримінації, інклюзивності, онлайн/офлайн нейтральності, безпеки Інтернету, якості сервісу. Наявна спроба систематизації цифрових прав та свобод на волонтарному рівні, де поряд з правом на доступ до Інтернету виокремлено: свободу вираження поглядів; приватність і захист персональних даних; право на свободу та особисту безпеку; право на асоціації, зібрання мирного характеру та використання електронних інструментів демократії; право онлайн самовизначення; обмеження цифрових прав.

З іншого боку, цифрові права у наведеному різноманітті є результатом глобальної інформатизації міжнародної спільноти,

складовою якої є українське суспільство, що в свою чергу ставить на порядок дня пріоритет забезпечення безпеки в інформаційно-комунікаційному середовищі [9, с. 187].

Пропонується вирізняти дві взаємовиключні концепції розуміння сутності цифрових прав: 1) вони є різновидом реалізації основних, традиційних прав, зумовлених сучасними засобами до їх реалізації, тим самим доповнюючи наявний перелік прав, не створюючи нову окрему категорію чи групу; 2) вони являють собою нову категорію прав з приналежними їм родовими ознаками [4, с. 32–33].

За наслідками дослідження змісту Європейської декларації про цифрові права та принципи 2022 року звернена увага на визначальний характер серед цифрових прав саме права на приватність, що передусім охоплює такі складові як захист особистої інформації або персональних даних, а також включення в їх число також і таких цифрових прав як цифрові інтелектуальні права й право на безпечне цифрове середовище. При цьому, з огляду на сутність цифрових прав, робиться наголос на формуванні судовою практикою кола спеціальних засобів захисту цифрових прав, на прикладі конструювання тактики захисту прав та інтересів всесвітньовідомої компанії GOOGLE, виділяючи у контексті наведеного такі вагомні чинники як: взаємозв'язок збору даних та заподіяної матеріальної шкоди з удосконаленням процедурних механізмів позовних претензій у подібного роду відносин [5]. Подібних висновків варто дійти і за наслідками аналізу змісту Декларації про майбутнє Інтернету 2022 року, серед визначальних засад якої є: 1) захист фундаментальних прав і свобод людини; 2) забезпечення для всіх рівного права на доступ до мережі Інтернет; 3) забезпечення захисту приватності всіх користувачів цієї глобальної мережі.

За наслідками аналізу європейського законодавства надається визначення цифрових прав як окремої групи прав, які безпосередньо або опосередковано пов'язані з використанням мережі Інтернет, серед яких виділено: 1) право на доступ до Інтернету; 2) свобода вираження поглядів онлайн; 3) право на приватність і захист персональних даних; 4) право на свободу та особисту безпеку онлайн; 5) право на мирні зібрання, асоціації, що реалізується за допомогою електронних інструментів, що відтворені в мережі Інтернет; 6) право на цифрове самовизначення (право на забуття). У контексті викладеного пропонується здійснити дефініцію цифрових прав на конституційному або галузевому рівні з відповідною їх диференціацією та суміжною нормотворчістю [1, с. 59–61].

На підставі дослідження європейського законодавства та судової практики ЄСПЛ детерміновані такі цифрові прав: 1) право бути забутим; 2) право на приватність; 3) право на свободу вираження думки та слова. Водночас, звернена увага на специфіку виникнення та розвитку юрисдикційних конфліктів у контексті реалізації та захисту цифрових прав, що вимагає врахування таких параметрів як: специфіка цифрового середовища, онлайн-діяльність носія такого права та його контрагента, форма та зміст використаних цифрових інструментів при здійсненні цього права. Зроблено висновок про екстратериторіальність в якості визначальної риси захисту цифрових прав у сучасних умовах [2].

Доречним буде дослідження сутності цифрових прав з позиції лінгвістичного розуміння змісту даного терміну. Прикметник «цифрові» має відповідне значення у контексті вираження відповідної ознаки певного права, з яким дане поняття використовується. Так, згідно тлумачного словника української мови пропонується сприйняття поняття «цифровий» як такого, що позначений, виражений у цифрах, що відповідним чином ототожнюється з процесом відповідної обробки, кодування інформації з використанням цифрових обчислювальних машин [3, с. 1586]. Тобто фактично цифровими правами варто визнавати всю сукупність прав, які утворюють підмножину цивільних прав, наділених наведеною ознакою, що, вочевидь, свідчить про визначальний характер такої родової ознаки для всіх її елементів.

У наведеному контексті варто поглянути на детермінацію цифрових прав з позиції відповідної дефініції об'єктів цивільних прав, де значущим виступає саме природа та сутність об'єкта, з приводу якого виникає, здійснюється та припиняється таке право, тобто проходить всі стадії правового життя як юридично значима категорія.

Цікавим та досить методологічно обґрунтованим є аналіз сутності кола об'єктів цивільних прав, що формується на так званому тетрахомічному методі дослідження, що є наступним кількісним показником діахотомічного аналізу певної множини явищ, де за призми їх диференціації береться підбір чотирьох взаємовиключних критеріїв у відповідних варіативних поєднаннях з дотриманням правил комбінаторики визначених предикатів [7, с. 95–96]. Наведене міркування з огляду на наявні підходи у даній сфері вчених-цивілістів надають можливість оперувати таким ознаками як «нематеріальні», «матеріальні», «немайнові» та «майнові», що відтворюють відповідні риси термінів «благо» чи «об'єкт». Завдяки цьому робиться висновок про відмежування ознаки «майновий» та «матеріальний», де перша пов'язується з можливістю оцінки відповідного блага або об'єкта, а друга

– безпосередньому виділенні певних фізичних якостей такого блага чи об'єкта з огляду на його риси, серед яких пропонуються форма, розмір, колір, структура тощо. Тому пропонуються такі чотири групи об'єктів як «нематеріальні, майнові», «нематеріальні, немайнові», «матеріальні, немайнові» та «матеріальні, майнові».

До зазначеного висновку можна дійти також за результатами системно-структурного тлумачення положень Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України). Частина 1 ст. 177 ЦК України містить перелік об'єктів цивільних прав, які включають також і майнові права та речі, що загалом поділяються на матеріальні і нематеріальні блага. При цьому самі майнові права згідно ст. 190 ЦК України ототожнюються з правовим режимом неспоживної речі, що надає можливість поглинути окремих перерахованим об'єктам інші. При цьому сама конструкція майнових благ цілком поглинається одним із правових режимів: матеріальної чи нематеріальної природи. Вочевидь, таке ж міркування доцільно висловити й щодо немайнових об'єктів у структурі об'єктів матеріальної або нематеріальної природи.

Новелізацією дихотомічного підходу у розмежуванні об'єктів цивільних права з огляду на їх фізичну сутність стало введення в цивільний оборот такої їх ознаки як цифровий характер, що відображено у частині 2 ст. 177 ЦК України. Так, пропонується диференціація об'єктів як таких, що можуть існувати у матеріальному світі та (або) цифровому середовищі. Подібний підхід створює передумови до формування декількох термінологічних підходів до формування підмножин у системі об'єктів цивільних прав: матеріальних та нематеріальних, цифрових та нецифрових. При цьому слушним буде буквальне сприйняття змісту наведеної норми ЦК України, де мова йде про форму відображення того чи іншого об'єкта з огляду на використану логічну операцію, що пов'язує відповідні предикативні конструкції (кон'юнкція чи дез'юнкція): у цифровому середовищі або матеріальному світі, у цифровому середовищі та матеріальному світі одночасно.

У наукових дослідженнях цивільно-правової природи цифрових об'єктів наявні позиції поділу цифрового контенту на матеріальний (ототожнюється з правовим режимом речей) та нематеріальний, який охоплює майнові та особисті немайнові права автора. При цьому має місце думка, що цифровий контент асоціюється із природою інформаційного блага та є комплексним інститутом, що охоплюється не тільки нормами права інтелектуальної власності [8, с. 46].

Викладене надало можливість, по-перше, визначити цифрові права саме як різновид цивільних прав, виникнення, здійснення,

трансформація та припинення яких пов'язане з процесом відповідної обробки, кодування інформації з використанням цифрових обчислювальних машин. Окреслено цифровий характер об'єктів таких прав, правовий режим яких може охоплюватись матеріальним, нематеріальним, майновим та немайновим характером. Звернена увага на особливості здійснення та захисту таких прав з огляду на їх природу. Наведені міркування мають стати в нагоді при подальшому вивченні цього питання під кутом зору приватного права.

Список використаних джерел:

1. Братасюк О. Б., Ментух Н. Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 58–61.
2. Братасюк О. Б., Ментух Н. Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 18–23.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Гачкевич А. О., Хомин В. А. Дилеми щодо цифрових прав. *Права людини та публічне врядування в сучасних умовах* : матеріали VI Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 9 червня 2023 р. Чернівці : Технодрук. С. 30–33.
5. Гачкевич А. О., Хомин В. А. Захист цифрових прав людини: політика та процедури корпорації GOOGLE щодо приватності. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/342/9373/19603-1?inline=1> (дата звернення 26.04.2024).
6. Лесько Н., Антонов М. Цифрові права людини в епоху глобалізації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2021. № 3(31). С. 160–166.
7. Сліпченко С. О. Місце об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі об'єктів цивільного права. *Право і суспільство*. 2013. № 6-2. С. 92–97.
8. Трофименко Д. С., Федоренко Д. О. Проблемні аспекти розуміння правової природи цифрового контенту. *Juris Europensis Scientia*. 2022. №1. С. 43–47.
9. Хаустова М. Г. Стандарти прав людини в сфері цифрових технологій під впливом глобалізаційних викликів. *Цифрові трансформації України 2021: виклики та реалії*: матеріали другого всеукраїнського круглого столу, м. Харків, 20 вересня 2021 р. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України. С. 180–189.